

Petrol Fiyatlarındaki Dalgalanmalar ve Türkiye Ekonomisi

Ahmet YETİM

Petrol fiyatlarındaki artış dünya ekonomilerini zorlamaya başladı.

Petrol fiyatları, son bir yılda dolar bazında yüzde 70 yükselirken, Euro bazında bu yükseliş yüzde 50'de kaldı.

Ham petrolün varil fiyatı Asya piyasalarında bir ara 96 doları geçti.

Ortadoğu'daki gelişmeler, Amerikan Merkez Bankası'nın faiz indirimi, doların değer kaybı ve Kuzey yarımküredeki yaklaşan kış koşulları gibi etkenler petrol fiyatlarındaki artışı tetiklemeye devam ediyor.

Amerika Birleşik Devletleri'nin petrol rezervlerindeki yaklaşık 4 milyon varillik azalma da fiyat artışında etkili olan gelişmeler arasında yer alıyor.

Bu aşamada Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü (OPEC) fiyatlardaki artışa rağmen petrol üretimini artırmayı düşünmüyor.

OPEC'e üye ülkelerin petrol bakanları, petrol fiyatlarındaki artışın, arz eksikliğinden değil, piyasadaki spekülasyonlar ve siyasi nedenlerden kaynaklandığını ifade etse de gerçek olan petrol fiyatları mal ve hizmet maliyetlerini etkilemeye devam etmektedir.

Dünya ekonomilerinde bugüne kadar petrol fiyatlarındaki artış ortalama enflasyonu korkulduğu kadar olumsuz etkilememekle birlikte özellikle 1990 sonrası küreselleşme rüzgârının sertleşmesi dünya ülkeleri ekonomilerini de uluslararası krizlere açık hale getirmiştir.

Geçmişte petrol fiyatlarının hızla yükseldiği dönemlere bakıldığında, fiyat artışının maliyet artışları üzerinden enflasyon yarattığı ve harcanabilir gelirleri azaltarak küresel tüketim talebini düşürdüğü görülüyor.

Merkez bankaları enflasyona karşı temkinli davranmak için faizleri yükseltince de küresel ekonomik büyüme hızla yavaşlıyor.

1973, 1979, 1990 petrol krizleri hatırlanacak olursa geçmişteki petrol şoklarının ardında arz kesintilerinin olduğu görülüyor.

Bugünkü durumda petrol fiyatlarındaki artışın temel nedeni, hızla büyüyen global ekonominin giderek daha fazla enerji talep ediyor olması nedeniyle geçmişten daha farklı.

1998'de 73,5 milyon varil olan günlük hampetrol talebi 2005'te 84 milyon varile, 2006'nın ilk çeyreği sonunda ise 85 milyon varile yükseldi. Bu gidişle 2015 yılında 100 milyon varili bulacağı tahmin ediliyor.

Arz tarafı da bu talep artışına ayak uydurmakta zorlanıyor. Halen günde 89 milyon varillik bir üretim kapasitesi var ve bunu arttırma imkânları sınırlı.

Birçok ülkede stoklara el atılıyor. Petrol üreten ülkeler üretim kapasitelerini arttıracak 360 yeni proje başlatmış durumdadır ama en erken 2010 yılında üretime geçebilecekler.

Ayrıca, Irak'taki durum, İran-ABD gerginliği, Nijerya'daki terörist eylemler, Meksika ve Endonezya'da rezervlerin azalması, Rusya'da yeni yatırım yapılmaması, Venezüella ve Bolivya'nın petrol ve gaz sektörlerini devletleştirmeleri ve en büyük petrol üreticisi olan Suudi Arabistan'da petrol kuyularına yönelik terörist tehditleri mevcut arzın her an kesilebileceğini de gösteriyor.

Talep baskısı azalmadıkça petrol fiyatları düşmeyecek ve yeni yatırımlar devreye girene kadar her an daha da yükselebilecek.

Şüphesiz son 4 yılda gelişmekte olan ülkelerdeki gevşek para ve bütçe politikaları sayesinde artan global likidite ve spekülasyon yatırımcı sayısı da petrol fiyatlarındaki artışı körüklüyor.

Petrol fiyatlarını arttıran temel etkenler ortadan kalkmadıkça spekülasyonun bitmesini beklemek ve petrol fiyatlarını hızla aşağıya çekebileceğini düşünmek mantıksız.

Dolayısıyla bugün dünya ekonomilerinin neredeyse tümünde enflasyon başlangıç tahminlerinin ötesinde yükseliş trendinde bulunuyor.

Enflasyonun yıl sonunda ABD'de yüzde 3.5-4, Avrupa euro bölgesinde yüzde 2.5-3 seviyelerinde olması bekleniyor.

Bu rakamlar hükümetlerin öngörülerinin de oldukça üzerinde bulunuyor.

Bütün bu gelişmelere paralel olarak, ülkemiz ekonomisinde de enflasyon hedefinin beklenenin üzerinde gerçekleşmesi kesin gibi.

Çünkü petrol, doğalgaz vb. pek çok ürün fiyatı dolar karşısında değer kazanıyor.

Böylece doların ticaret ağırlıklı değeri son 6 ayda yüzde 15 civarında düştü.

Bu nedenle petrol fiyatlarındaki artışın diğer mal ve hizmet fiyatlarına yansımaları kaçınılmaz olabilecektir.

Ülkemiz de artan dış ticaret hacmi nedeniyle küreselleşmeye eklemlenmiş, dolayısıyla dış dünyadan gelebilecek sermaye krizlerine de açık hale gelmiş durumda.

Dolayısıyla ithalatımız içinde enerji kaleminin bu yıl 30-35 milyar Dolara çıkabileceği tahmin ediliyor.

Petrol fiyatları, zincirleme etkisiyle diğer enerji, hammadde, mal ve hizmet maliyetlerini yükseltiyor. Bu durum, ülkemiz ekonomisi için en riskli gelişmeyi oluşturuyor.

Bu tablo karşısında ABD Merkez Bankası, faizleri düşürmeye devam ederken, Merkez Bankamız da pozisyonunu bu gelişmelere göre belirleyecek.

Ancak, faiz indirimlerinin, kredi faizlerinde bir iniş sağlayıp sağlamayacağı belirsizliğini koruyor.

Çünkü uluslararası piyasalarda likidite sıkıntısı sürecektir.

Bu da son 5 yılda uluslararası piyasalardaki likidite bolluğu nedeniyle giderek artan sıcak para girişlerinin de etkisiyle yüksek büyüme temposuna ulaşan ülkemiz ekonomisini olumsuz etkileyecek bir gelişme olarak görünüyor.

Çünkü son 5 yılda ekonomide yıllık ortalama yüzde 7,4'lük büyüme hızı yakalanmasına karşın;

- ❖ Son yedi yılda YTL'nin dolar bazında yüzde 50 civarında değer kazanması,
- ❖ Dış borçlanmada hızlı artış,
- ❖ Cari işlemler açığının milli gelirin yüzde 7,2'sine ulaşması ve
- ❖ Yüksek işsizlik ve giderek düşen istihdamla birlikte

ekonomi büyüme dışı alanlarda bıçak sırtındaki konumundan sıyrılamamıştır.

Eylül 2007 itibariyle 103 milyar Dolara ulaşan sıcak para tutarının özellikle 2003'ten sonra ivme kazanmasında; değerli YTL-düşük kur ve bir ara yüzde 20'lere ulaşan halen yüzde 17 civarındaki yüksek faiz, yabancı hâkimiyetinin yüzde 70'i bulunduğu borsa ve borçlanma kâğıtlarına olan talep önemli rol oynadı.

Ancak ekonomide büyüme trendi yavaşlamaya, başta sanayi olmak üzere tarım, ticaret vb. pek çok sektörde sıkıntılar artmaya başladı.

Bunda ekonominin tamamen uluslararası piyasalara entegre olması, dolayısıyla bu piyasalarda ortaya çıkan olumlu-olumsuz gelişmelerden birebir etkilenmesi de önemli rol oynuyor.

Özelleştirmelerde, fiyat ve talep düşüklüğü ile karşılaşabiliriz.

Çek Cumhuriyeti, Macaristan, Polonya, Romanya, Güney Afrika, Brezilya, Meksika ve Rusya karşılaştırıldığında hem en yüksek faiz oranı hem de en yüksek reel faizin ülkemizde uygulandığı görülüyor.

Enflasyonda ise, Rusya'nın arkasından ikinci sıradayız.

Türkiye'de bütçe performansı bozuluyor. Bütçe açığımızın gayri safi milli hâsılamıza oranı 2006'da yüzde 1 açık iken, bu oran bu yıl yüzde 3-4'e kadar çıkabilecek.

Üstelik artan enerji maliyetleri ve özellikle petrol fiyatlarının etkisiyle 2008'de bütçe açığının daha da artacağını söylemek mümkün.

Türk lirası, 2000 yılına oranla bugün yüzde 40'a yakın değerlenmiş durumda. Bu da dış ticaret dengesini ihracatımız aleyhine zorluyor.

Kaldı ki genelde enerji, özelde petrol fiyatlarındaki artış eklendiğinde dış ticaret açığımızın 2007 sonunda 60 milyar dolara yükseleceği anlaşılıyor.

Petrol fiyatlarındaki artış, enflasyon oranımızı da yükseltecek.

Cari işlemler açığımız da yıl sonunu yaklaşık 37 milyar Dolar civarında kapatacak.

TÜİK'in açıkladığı Ocak-Ekim aylarını kapsayan dış ticaret rakamlarına göre 10 aylık ithalatımız 137 milyar Dolar.

Ocak-Ekim ayı (kesin) ihracat rakamı 86,1 milyar Dolar olduğu için, dış ticaret açığı 10 ayda 50,8 milyar Dolar olarak gerçekleşti.

Ucuz döviz ithalatı arttırmanın yanı sıra üretimde giderek daha fazla ithal girdi kullanımına ve yurtiçinde giderek daha az "katma değer yaratan bir üretim yapısının oluşmasına" yol açıyor.

Dolayısıyla bugüne kadar enflasyonu dizginlemede en önemli araçlar arasında yer alan değerli TL-ucuz ithalat yerini değerli kur-düşük ithalata bırakabilecektir.

Bu da halen 34-35 milyar Dolar civarında olan cari açık kaleminin daraltılmasına yardım edecektir.

Ancak bu gelişme büyüme hızının gerilemesi ve enflasyonist baskıları da tetikleyebilecek bir olgu olacaktır.

Nitekim gelecek yıl IMF'nin de ülkemiz ekonomisi için vurguladığı başlıca riskler arasında;

- ❖ Büyük cari açıkların, makroekonomik dalgalanma yaratabileceği,
- ❖ Ekonominin, yabancı yatırımcı ve fon girişine bağlı hale geldiği,
- ❖ Hazine'nin borç yükünün karşılaştırmalı olarak ciddi biçimde yüksekliği,
- ❖ Gayrimenkul kredileri ve kredi kartlarındaki yüksek kredi kullandırma eğilimi, bunlar için rekabet nedeniyle yeterli güvence alınmadığı da düşünülürse, risk yaratabileceği,
- ❖ Bankaların kullandırdıkları kredilerle, topladıkları kaynaklar arasındaki vade farkı nedeniyle, üslendikleri risklerin yüksekliği,
- ❖ Dışarıdan gelecek dalgalar ve iç siyasi dalgalanma durumlarında, bankaların, tuttukları yüksek Hazine kâğıtları nedeniyle zor günler yaşayabilecekleri,

- ❖ Bankaların verdikleri kredilerin üçte birinin yabancı para cinsinden olduğu düşünülürse, bir döviz krizi sırasında, bu kredilerin geri ödenememesi sıkıntısı yaratabileceği, yer alıyor.

Kaldı ki ekonominin sorunları bununla da sınırlı değil.

Sosyal Güvenlik Açıkları kangrene dönüştü.

Bütçeden sosyal güvenlik sistemine 25 milyar Dolar civarında destek ödeneği ayrılıyor ki bu yıllık bütçe açığını kat kat arttırıyor.

Diğeri de yılda şu anda yıllık dış denge açığı düzeyine varan enerji ithalatı.

Bugün ekonomi cari açığa yakın ölçüde enerji bağımlısı.

Cari açığın ise yüzde 65 kadarı şu anda doğrudan yabancı sermaye yatırımı tarafından finanse ediliyor.

Tabii birkaç yıl sonra cari denge açığını karşılayacak doğrudan yabancı sermaye yatırımı azalmaya başlayabilir.

Bu durumda yükselen petrol fiyatları, milli gelir kalemlerinde fazla harcama oluşturmak suretiyle ithalatçı ülkelerin ekonomilerini, enflasyonu arttırıcı etkisi ile de başta ülkemiz olmak üzere bütçe açığını borçlanma ile kapatan ülkelerin ekonomilerini olumsuz etkiliyor.

Petrolde %91 ithalata bağımlı olan Türkiye’de bir yandan tüketim artarken diğeri yandan da fiyatların yüksek seyretmesi ödediğimiz faturayı büyütüyor.

Yükselen petrol fiyatları 2005 yılında dünya ortalama ekonomik büyümesinin, yüzde 0,8 oranında hız kesmesine yol açmış ve tüm ekonomilerde cari açık sorunu körüklenmiştir.

Petrol fiyatlarının artması maliyetlerin yanı sıra dış dengede de hasar meydana getiriyor.

Maliyet artışları da enflasyonu yoğun bir şekilde etkiliyor.

Ayrıca petrol fiyatlarının petrol türevi ürünlere getirdiği etki de enflasyonu yükseltiyor.

Enerji ithalatının önemli kısmını petrolün oluşturduğu Türkiye, petrol fiyatlarındaki artışlar sonucunda miktar olarak daha az petrol alımı yapmasına rağmen daha fazla para ödemek zorunda kalıyor.

Bu durumda da ödemeler dengesi yine büyük açıklar veriyor ve ekonomik darboğazlar yaşanıyor.

Ülkemiz özellikle petrol ithalatından doğan dış ticaret açığını kapatabilmek için petrol üreten ülkelere daha çok mal satma yollarını arıyor ve açığı bu şekilde gidermeye çalışıyor.

Türkiye'nin ithalat değerindeki artış, ithal edilen petrol miktarındaki artıştan değil petrol fiyatlarındaki artıştan kaynaklanıyor.

Petrol fiyatlarındaki yükseliş ülkemizden döviz çıkışını da artırıyor.

Enerji tasarrufu ise ekonominin büyüme hızının düşmesi anlamına gelecektir.

YTL'nin döviz karşısındaki değerinin düşürülmesi yanı sıra faiz oranlarının yükseltilmesi ve sıcak paraya vergi konulması kısa dönemde alınabilecek geçici önlemleri oluşturuyor.

Ancak kalıcı çözümler, enerji üretim ve kullanımında dışa bağımlılığı azaltacak yeni yatırımlar ile enerji çeşitliliğini arttıracak stratejilerin üretilmesinden geçiyor.

Kaynaklar:

- T.C Merkez Bankası, www.tcmb.gov.tr
- Hazine Müsteşarlığı, www.hazine.gov.tr
- Odalar ve Borsalar Birliği, www.tobb.org.tr
- Çeşitli gazete ve dergi makaleleri